

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 11.*

**DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.64>**

**УДК 331.55:316.422 (477)**

*О. В. Іванісов,  
к. е. н., доцент, доцент кафедри соціальної економіки,  
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5757-824X>*

## **МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ**

*О. Ivanisov,  
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of  
Social Economy, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

## **MIGRATION POLICY AS A TOOL FOR REGULATING HUMAN CAPITAL RENEWAL**

*У статті розглянуто теоретико-методологічні засади та практичні аспекти впливу міграційної політики на процеси відновлення людського капіталу в Україні. Проаналізовано сучасні тенденції трудової міграції, що спричиняють суттєві демографічні та економічні втрати, зокрема скорочення працездатного населення та «відтік мізків». Визначено взаємозв'язок між ефективністю державної міграційної політики та можливостями збереження, відтворення і розвитку людського потенціалу.*

*Досліджено інструменти регулювання міграційних процесів, зокрема правові, економічні, соціальні та інформаційні механізми.*

*На основі системного аналізу нормативно-правових актів і статистичних даних обґрунтовано необхідність інтеграції питань відновлення людського капіталу в стратегічні документи державної політики. Запропоновано напрями вдосконалення міграційної політики України, серед яких: створення умов для реінтеграції трудових мігрантів, підтримка професійної мобільності, стимулювання повернення фахівців, розвиток цифрових інструментів моніторингу міграційних процесів та комунікації з діаспорою.*

*Результати дослідження підтверджують, що збалансована міграційна політика є ключовим чинником відновлення людського капіталу, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення сталого розвитку держави.*

*The article comprehensively examines the theoretical, methodological, and practical dimensions of migration policy as a key instrument for regulating and restoring human capital in Ukraine. Human capital is considered a strategic national resource that determines the country's socio-economic potential and resilience under current geopolitical and demographic challenges. The study emphasizes that large-scale labor migration, intensified by economic crises and the war, has led to substantial losses in the working-age population, intellectual potential, and innovative capacity. These processes have deepened regional disparities and created new socio-economic risks, highlighting the urgent need for an adaptive and human-oriented migration policy.*

*The research identifies and analyzes the main components of migration policy – legal, institutional, economic, and informational – and their role in shaping conditions for human capital reproduction. A systematic analysis of Ukrainian legislation, international reports (IOM, UNHCR, World Bank), and national statistics reveals inconsistencies between policy priorities and practical*

outcomes in migration management. The author argues for integrating human capital recovery objectives into national development and demographic strategies, emphasizing the importance of reintegration programs for returning migrants, professional mobility support, and cooperation with the Ukrainian diaspora.

Special attention is given to the development of digital tools for monitoring migration flows and assessing the qualitative characteristics of human capital. The study proposes policy directions that focus on requalifying returnees, supporting innovation-driven employment, and strengthening institutional coordination between migration, labor, and education policies.

The findings confirm that a balanced and proactive migration policy not only mitigates the negative consequences of labor migration but also transforms migration into a developmental resource. In this way, migration policy becomes an essential mechanism for restoring Ukraine's human capital, enhancing the country's global competitiveness, and promoting sustainable social and economic recovery.

**Ключові слова:** людський капітал, міграційна політика, трудова міграція, реінтеграція мігрантів, відновлення людського потенціалу, державне регулювання.

**Keywords:** human capital, migration policy, labor migration, migrant reintegration, human potential recovery, state regulation.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Сучасні глобалізаційні процеси, прискорений технологічний розвиток і соціально-економічні виклики визначають нові умови формування та відтворення людського капіталу. Одним із ключових чинників, що впливають на динаміку розвитку людського потенціалу, є міграційні процеси, які в останні десятиліття набули значних масштабів і стали системним явищем для більшості країн світу. Для України проблема міграції має особливої

актуальності у зв'язку з війною, економічною нестабільністю, демографічним скороченням та поширенням трудової еміграції серед висококваліфікованих фахівців.

Наслідки міграції для національного людського капіталу є неоднозначними. З одного боку, трудова міграція сприяє зменшенню безробіття, підвищенню рівня доходів домогосподарств, притоку валютних переказів і поширенню нових знань та компетенцій серед населення. З іншого боку, надмірний відтік робочої сили, особливо молодих і освічених кадрів, зумовлює втрату інтелектуального потенціалу, поглиблення демографічної кризи та зниження інноваційної спроможності економіки. Це створює серйозні ризики для відновлення людського капіталу та забезпечення сталого розвитку держави.

У цьому контексті міграційна політика держави виступає важливим інструментом регулювання процесів відтворення і збереження людського капіталу. Вона має бути спрямована не лише на контроль міграційних потоків, а й на створення умов для повернення та реінтеграції трудових мігрантів, підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці, а також на ефективну взаємодію з українською діаспорою. Від ефективності реалізації державної міграційної політики залежить, чи зможе Україна компенсувати втрати людського потенціалу, спричинені війною та зовнішньою міграцією, і перетворити міграційні процеси на чинник розвитку.

Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку механізмів адаптації державної політики до нових демографічних і соціально-економічних умов, що склалися внаслідок масштабних міграційних переміщень. Саме формування збалансованої міграційної політики, орієнтованої на відновлення людського капіталу, є важливою передумовою відновлення економіки, підвищення продуктивності праці та соціальної стабільності суспільства.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* У сучасних наукових дослідженнях значна увага приділяється питанням міграційної політики як інструмента регулювання відновлення людського капіталу. Зокрема, Власова М. О. концентрується на специфіці міграції у воєнний і поствоєнний періоди: підвищенням вимушеної міграції, новими ризиками для людського капіталу і необхідністю адаптації політики держави до екстрених умов. Вона підкреслює, що механізми реінтеграції мають включати не лише економічні стимули, а й соціальну та психологічну підтримку [1].

Залознова Ю. А. та Азмук Н. В. роблять акцент на якісних складових людського капіталу, які втрачаються під час війни: наукові кадри, освітні компетенції, дослідницький потенціал. Вони підкреслюють, що просте повернення людей не дорівнює відновленню компетенцій – потрібні програми перекваліфікації, реінтеграції в наукові й освітні інституції [3].

У роботах [4; 5] зазначено, що відтік кваліфікованих кадрів з України створює значні ризики для економічного відновлення країни. Мобільність населення є як викликом, так і ресурсом для відновлення людського капіталу. З метою вирішення цих проблем запропоновано комплекс інструментів державного регулювання міграції, включно з правовими, економічними та соціальними механізмами.

Лугова В. М., Сотнікова Ю. В., Луговий В. П. розглядають цифрові платформи як інструмент сучасного моніторингу міграції й координації політик у умовах воєнного стану. Вони акцентують увагу на оперативності, прозорості даних і можливостях цифрової взаємодії з діаспорою. Соціальний компонент міграції включає інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та поверненців у громади. Діаспора та громадські організації відіграють ключову роль у підтримці повернення та розвитку людського капіталу [6].

Малиновська А. О. формулює концептуальний підхід, за яким міграційна політика має бути невід'ємною частиною національної стратегії розвитку – демографічної, соціальної та економічної. Вона підкреслює, що політика «стримування» еміграції застаріла і пропонує модель «керованої

мобільності», де держава формує стимули для тимчасової міграції, сприяє циркуляції знань і створює умови для повернення [7].

Назарова Г. В. вважає, що інвестиції у людський капітал критично важливі для економічного відновлення після війни. Міграційні ризики потребують адресної політики стимулювання повернення. Більшість українських мігрантів готові повернутися за умови наявності економічних стимулів та безпечних умов. Політика держави повинна бути спрямована на створення сприятливого середовища для повернення та інтеграції фахівців [8].

Радкевич Д. А. аналізує демографічні та кадрові наслідки міграції для національної безпеки кадрів і наголошує на потребі моніторингу та цільових програм повернення [9].

Роман Л. П. пропонує методики реінтеграції трудових мігрантів: моделі перекваліфікації, організація центрів підтримки поверненців і заходи з працевлаштування [10].

Терещенко Д. А. фокусується на кількісних аспектах: впливі міграцій на регіональну структуру людського капіталу, методах вимірювання втрат компетенцій та їхніх економічних наслідків. Він пропонує інструменти оцінки і сценарії політик повернення [11].

Харламова Г. О. розглядає міграцію як один із ключових чинників формування людського капіталу через інвестиції в освіту та професійну підготовку. Вона підкреслює потребу балансу між мобільністю і національними інтересами у формуванні політик [12].

Schultz T. W. Зазначає, що інвестиції в освіту та професійну підготовку – основа підвищення продуктивності. В контексті міграції це означає, що втрати освітньо-кваліфікаційного складника мають довгострокові негативні наслідки для економіки [13].

Як бачимо з проведеного аналізу, наукові дослідження демонструють зростаючу увагу до проблеми збереження та відновлення людського капіталу України в умовах міграційних процесів, зокрема в період воєнного стану.

Вчені різних наукових шкіл – від класиків теорії людського капіталу до сучасних українських дослідників – підкреслюють, що міграція є не лише демографічним викликом, а й ключовим чинником соціально-економічної трансформації.

Аналіз засвідчує, що більшість авторів сходяться на думці про необхідність переходу від політики стримування міграції до концепції «керованої мобільності», яка має забезпечувати циркуляцію знань, повернення кваліфікованих кадрів та залучення діаспори. Дослідники нового покоління акцентують увагу на якісних характеристиках людського капіталу – освітньо-науковому потенціалі, цифрових компетенціях і кадровій безпеці. Їхні роботи вказують на те, що просте повернення трудових ресурсів без соціальної, психологічної та професійної реінтеграції не забезпечує реального відновлення національного людського потенціалу.

Разом із тим, дослідження мають певні обмеження. Зокрема, бракує інтегрованих моделей, що поєднують економічні, правові, демографічні й цифрові підходи до управління міграцією. Недостатньо емпіричних даних для оцінки ефективності діючих програм повернення, а нормативно-правові пропозиції потребують деталізації механізмів реалізації. Також залишаються відкритими питання фінансування програм реінтеграції та формування сталих каналів співпраці з українською діаспорою.

Отже, сучасний науковий дискурс поступово переходить від аналізу втрат людського капіталу до пошуку інструментів його відновлення та трансформації. Міграційна політика розглядається як складова національної безпекової та інноваційної стратегії. Подальші дослідження потребують міждисциплінарного підходу – поєднання економічних, правових і цифрових інструментів управління міграційними процесами з метою формування стійкої моделі розвитку людського капіталу у повоєнний період.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є дослідження ролі міграційної політики як інструменту регулювання процесів відновлення людського капіталу та визначення напрямів її вдосконалення в

сучасних умовах. Для досягнення поставленої мети у статті вирішуються такі завдання: уточнити сутність понять «людський капітал» і «міграційна політика» в контексті їх взаємозв'язку; проаналізувати сучасний стан міграційних процесів в Україні та їх вплив на якість людського капіталу; визначити основні інструменти державного регулювання міграційних процесів; обґрунтувати напрями вдосконалення міграційної політики з метою ефективного відновлення людського потенціалу.

**Виклад основного матеріалу.** Розглянемо еволюцію поняття «людський капітал». Поняття людського капіталу посідає центральне місце в сучасній економічній теорії та соціальній політиці. Його зміст еволюціонував від розуміння людини як носія робочої сили до трактування її як основного ресурсу економічного зростання, носія знань, компетенцій і творчого потенціалу.

Класичні дослідження Т. Шульца, заклали основу теорії людського капіталу, відповідно до якої інвестиції в освіту, охорону здоров'я, професійне навчання та соціальну мобільність формують додану вартість і забезпечують підвищення продуктивності праці [13].

Людський капітал, за визначенням Радкевич Д. О. – це накопичений запас знань, умінь, здібностей та мотивацій, які визначають продуктивність праці людини, забезпечують її конкурентоспроможність на ринку праці й формують потенціал соціально-економічного розвитку держави [9]. Радкевич Д. О. підкреслює міграційний аспект, розглядаючи людський капітал як динамічну категорію, що може втрачатися або відтворюватися залежно від масштабів трудової міграції та державної політики щодо повернення чи збереження трудових ресурсів.

Залознова Ю. А., Азьмук Н. В. зазначили, що людський капітал – це сукупність знань, навичок, професійних компетенцій, інтелектуальних, соціальних та психологічних якостей людини, що формуються в результаті освіти, виховання, досвіду і здоров'я та використовуються для забезпечення економічного зростання і соціального розвитку суспільства [3]. Авторки



наголошують, що в умовах війни людський капітал стає критичною складовою національної безпеки, а втрати людського потенціалу (через загибель, міграцію, психологічні травми) прямо впливають на відтворення економічної системи.

Людський капітал – це стратегічний ресурс суспільства, що охоплює сукупність інтелектуальних, освітніх, культурних, соціальних і гендерно детермінованих характеристик особистості, які забезпечують її участь у відтворювальних процесах і впливають на конкурентоспроможність економіки [8]. Назарова Г. В. робить акцент на гендерній рівності як передумові ефективного розвитку людського капіталу – підкреслює, що повна реалізація потенціалу жінок і чоловіків підвищує соціально-економічну ефективність суспільства.

Харламова Г. О. визначає людський капітал – як форма капіталу, що втілена в людині й виявляється через її освіту, кваліфікацію, професійні навички, здоров'я, а також соціальні установки, які визначають можливість і ефективність участі у виробничому процесі [12]. Харламова акцентує увагу на тому, що міграція є елементом відтворення людського капіталу, адже переміщення населення супроводжується передачею знань, технологій, культурного досвіду.

У сучасних умовах людський капітал розглядається як сукупність знань, навичок, компетентностей, здоров'я та соціальної активності, що визначають спроможність особи до продуктивної діяльності, інновацій та суспільної взаємодії [6].

На основі аналізу зазначених визначень, сформулюємо власне визначення категорії «людський капітал». Людський капітал – це інтегрована сукупність знань, навичок, здоров'я, соціальних компетенцій і культурно-моральних характеристик особистості, що формуються в процесі освіти, професійної діяльності та соціалізації, забезпечують її економічну продуктивність і визначають потенціал розвитку суспільства.

В рамках даного дослідження, сутність поняття «людський капітал», необхідно розглядати у тісній взаємодії з категорією «міграційна політика». Розглянемо еволюцію поняття «міграційна політика».

Міграційна політика – це система правових, адміністративних, організаційно-фінансових заходів та інформаційного забезпечення регулювання трудового міграційного руху населення з позицій національних пріоритетів, кількісного і якісного складу міграційних потоків [7].

Міграційна політика являє собою систему загальноприйнятих на рівні ідей і концептуально об'єднаних заходів щодо стимулювання або обмеження переміщень населення всередині країни в обсягах і напрямках, які враховують конкретно-історичні умови країни і відповідають поточним і перспективним цілям розвитку країни і її окремих регіонів [4].

Міграційна політика – це комплекс державних заходів і програм, спрямованих на управління міграційними потоками та мінімізацію негативних демографічних і соціально-економічних наслідків війни [1].

Міграційна політика – це інструментарій держави для аналізу, реагування й регулювання міграційних процесів у воєнних умовах [6].

Міграційна політика – це система інституційних, нормативно-правових і організаційних заходів держави з метою регулювання міграційних потоків, реінтеграції трудових мігрантів і використання їхнього потенціалу в національній економіці [10].

Таким чином, на основі аналізу зазначених визначень, сформулюємо власне визначення категорії «міграційна політика». Міграційна політика – це система цілей, принципів, інструментів і заходів державного регулювання, спрямованих на управління міграційними процесами, забезпечення балансу між потребами ринку праці, соціальними інтересами населення та національною безпекою.

Міграційна політика охоплює як внутрішню (регулювання внутрішньої мобільності, переселення, інтеграція ВПО), так і зовнішню складову (контроль трудової еміграції, політика повернення, співпраця з діаспорою).

Основними функціями міграційної політики є: забезпечення прав людини в міграційних процесах; формування умов для легальної мобільності робочої сили; стимулювання повернення громадян, що виїхали за кордон; мінімізація втрат людського капіталу внаслідок відтоку кваліфікованих кадрів; сприяння соціальній та економічній інтеграції мігрантів.

Таким чином, міграційна політика є інституційним інструментом регулювання руху людського капіталу, що може або посилювати, або послаблювати відтворювальні процеси в економіці.

Відновлення людського капіталу в умовах активних міграційних потоків потребує цілеспрямованого втручання держави. Збалансована міграційна політика здатна компенсувати демографічні втрати, стимулювати професійну мобільність і залучати до економіки нові знання та досвід, отримані мігрантами за кордоном.

Водночас неефективна політика, спрямована лише на адміністративний контроль, без розвитку інституцій повернення та реінтеграції, може поглибити «витік мізків» і втрату трудового потенціалу.

Тому сучасна парадигма міграційної політики зміщується у бік підходу «міграція для розвитку», що передбачає використання міграції як чинника модернізації економіки та джерела відновлення людського капіталу.

З метою визначення проблем у сфері міграційної політики та її впливу на рівень розвитку людського капіталу в Україні проведемо аналіз сучасного стану міграційної політики та людського капіталу в Україні. Україна впродовж останніх десятиліть залишається країною з високими показниками трудової та вимушеної міграції.

Характерною особливістю сучасної міграції є її сегментованість: поряд із масовими трудовими виїздами спостерігається відтік висококваліфікованих кадрів – ІТ-фахівців, медичних працівників, науковців, інженерів. Така структура міграційних потоків безпосередньо впливає на якість людського капіталу, оскільки держава втрачає інтелектуальний ресурс, у який було вкладено значні освітні інвестиції.

Людський капітал України зазнає комплексного впливу демографічних і соціально-економічних чинників. За даними Державної служби статистики, спостерігається стійке скорочення чисельності населення, зниження народжуваності та старіння демографічної структури [2]. Одночасно зменшується чисельність працездатного населення, що зумовлює дефіцит робочої сили у низці галузей – промисловості, сільському господарстві, будівництві, медицині та освіті.

Особливо тривожним є відтік молоді віком до 35 років, що має середню або вищу освіту, – саме ця категорія становить основу людського капіталу інноваційного типу.

Крім кількісних втрат, відбувається якісна ерозія людського потенціалу: тривала відсутність трудових мігрантів в Україні знижує їхню залученість до національної економіки, ускладнює соціальну реінтеграцію після повернення, послаблює зв'язки з державними інституціями. Це потребує не лише демографічних заходів, а й цілісної політики відновлення людського капіталу, у центрі якої – людина, її професійний розвиток, соціальний добробут і можливість реалізації в Україні.

Політика держави здебільшого має реактивний характер – вона спрямована на реагування на кризові явища (масова еміграція, переміщення біженців), а не на створення довгострокових умов для збереження і відновлення людського капіталу.

Водночас позитивними зрушеннями є розвиток цифрових інструментів обліку мігрантів, участь України у міжнародних програмах МОМ і ЄС, запровадження механізмів легального працевлаштування українців за кордоном. Ці кроки формують підґрунтя для створення нової моделі міграційної політики, орієнтованої на реінтеграцію та розвиток людського потенціалу.

На основі проведеного аналізу міграційної політики та людського капіталу України визначимо основні проблеми у цих сферах:

відсутність єдиного підходу до оцінки впливу міграції на людський капітал;

слабка координація між центральними та регіональними органами влади;

недостатній рівень стимулів для повернення фахівців з-за кордону;  
обмежені механізми соціальної та професійної реінтеграції мігрантів;  
нестача програм для залучення інтелектуального потенціалу діаспори;  
низька ефективність міжнародного партнерства у сфері трудової мобільності.

Таким чином, нинішня міграційна політика України перебуває на етапі трансформації – від переважно адміністративної моделі управління до концепції «міграції як ресурсу розвитку», що базується на принципах мобільності, інноваційності та людського виміру. Саме у цьому контексті відновлення людського капіталу має стати стратегічною метою державного регулювання.

Міграційна політика є важливим складником системи державного регулювання соціально-економічних процесів, спрямованих на збереження, розвиток та відтворення людського капіталу. Її головна функція – забезпечити баланс між мобільністю населення, потребами ринку праці та стратегічними інтересами держави.

У сучасних умовах Україна має перейти від політики стримування міграції до політики керованої мобільності, яка дозволяє максимально використати потенціал міграційних потоків для національного розвитку. Відновлення людського капіталу через механізми міграційної політики передбачає три взаємопов'язані напрями:

збереження потенціалу – створення умов для зменшення вимушеної та економічно мотивованої еміграції;

повернення потенціалу – розробка стимулів для повернення трудових мігрантів та їх реінтеграції в економіку України;

аккумуляція зовнішнього потенціалу — використання можливостей української діаспори та громад за кордоном для розвитку національної економіки, науки й освіти.

Міграційна політика як інструмент регулювання відновлення людського капіталу реалізується через систему правових, економічних, соціальних та інформаційних інструментів, серед яких:

правові механізми — удосконалення нормативно-правової бази щодо легального працевлаштування за кордоном, подвійного громадянства, визнання кваліфікацій, соціального страхування трудових мігрантів;

економічні стимули — пільгові кредити та податкові преференції для мігрантів, які повертаються і відкривають бізнес в Україні; грантові програми для стартапів, створених реемігрантами;

соціальні програми — створення центрів підтримки мігрантів, професійного консультування, перекваліфікації, освітніх курсів для поверненців;

інформаційні та цифрові інструменти — запровадження державних онлайн-платформ для обліку мігрантів, комунікації з діаспорою, пошуку роботи та інвестиційних можливостей.

Ефективна реалізація цих механізмів сприяє не лише зменшенню втрат людського капіталу, а й формуванню циркуляційної міграції, за якої людина зберігає зв'язок із батьківщиною, отримуючи нові знання і досвід за кордоном.

Задля вирішення зазначених проблем, розглянемо міжнародний досвід країн щодо регулювання соціально-економічних процесів, спрямованих на збереження, розвиток та відтворення людського капіталу.

Досвід країн Європейського Союзу демонструє, що міграційна політика може бути ефективним інструментом відновлення людського капіталу за умови інтеграції економічних і соціальних підходів.

Польща реалізує політику «повернення талантів» (Powroty), що передбачає спрощення адміністративних процедур для повернення польських

громадян, які тривалий час проживали за кордоном, і надання їм пільг у сфері працевлаштування.

Литва запровадила програму «Global Lithuania», яка стимулює діаспору до інвестицій у місцеві громади та створення спільних проєктів у сфері інновацій.

Ірландія, яка у 1980-х роках зазнала масштабної еміграції, сформувала модель «діаспорної дипломатії»: держава активно залучає ірландців за кордоном до інвестицій, освітніх і культурних програм, спрямованих на розвиток людського потенціалу.

Деякі європейські країни (Німеччина, Франція) активно впроваджують підхід «міграція для розвитку» як нова парадигма державної політики. Сучасна міжнародна практика відходить від сприйняття міграції як загрози – натомість вона розглядається як ресурс розвитку. Підхід «міграція для розвитку» передбачає: визнання ролі мігрантів як агентів соціальних і економічних змін; формування умов для циркуляції знань, капіталу і досвіду між країнами; забезпечення рівних прав та можливостей для мігрантів і поверненців; стимулювання партнерства між державою, бізнесом та громадами у сфері використання людського потенціалу.

Для України імплементація цього підходу може стати стратегічною основою політики відновлення людського капіталу в післявоєнний період, забезпечуючи інтеграцію національного ринку праці до європейського економічного простору.

Використання цих практик в Україні можливе шляхом розроблення комплексної програми «Українці світу: повернення, партнерство, розвиток», що інтегрує економічні стимули, освітні можливості та культурні зв'язки.

Сучасна міграційна ситуація в Україні потребує системних змін у державній політиці, спрямованих на збереження, повернення та розвиток людського потенціалу. На основі проведеного аналізу можна запропонувати такі напрями вдосконалення міграційної політики:

розроблення комплексної державної стратегії міграційної політики, інтегрованої з політикою відновлення людського капіталу, зайнятості, освіти та демографічного розвитку;

удосконалення нормативно-правової бази для забезпечення легальної міграції, захисту трудових прав українських громадян за кордоном, визнання кваліфікацій і спрощення процедур повернення;

створення стимулів для повернення мігрантів: податкові пільги, гранти для бізнесу, підтримка інноваційних і соціальних ініціатив поверненців, доступ до кредитування;

запровадження програм професійної реінтеграції – курси перекваліфікації, сертифікаційні програми, адаптаційні центри для мігрантів і членів їхніх родин;

розвиток цифрової інфраструктури управління міграцією: створення єдиного реєстру трудових мігрантів, онлайн-платформи для обміну інформацією між державними органами, роботодавцями та громадянами.

Зміцнення партнерства з українською діаспорою – підтримка культурних, освітніх і наукових зв'язків, залучення діаспорних інвестицій у відбудову країни, формування системи «економічної дипломатії діаспори»;

розвиток співпраці з ЄС та міжнародними організаціями у сфері міграційного менеджменту, реалізація спільних програм із повернення кваліфікованих кадрів та розвитку мобільності знань.

Важливим напрямом є також формування позитивного іміджу України як держави, що підтримує своїх громадян за кордоном і створює сприятливі умови для їхнього повернення. Така політика сприятиме не лише стабілізації ринку праці, а й активізації інноваційного розвитку, оскільки повернені мігранти є носіями нових компетенцій, управлінського досвіду та підприємницьких ініціатив.

**Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.** Міграційна політика є одним із ключових інструментів відновлення людського капіталу в умовах демографічних викликів і соціально-



економічних трансформацій. Її ефективність визначається здатністю держави забезпечити збалансованість між потребами національного ринку праці та прагненнями громадян до мобільності. В умовах війни та післявоєнного відновлення Україна має перейти до моделі проактивної міграційної політики, яка не лише реагує на поточні виклики, а й формує умови для довгострокового розвитку людського потенціалу.

Пріоритетами мають стати: підтримка циркуляційної міграції, сприяння поверненню трудових мігрантів, реінтеграція внутрішньо переміщених осіб, розвиток партнерства з діаспорою та створення інституційної бази для цифрового управління міграційними процесами.

Застосування комплексного підходу до міграційної політики дозволить Україні перетворити міграційні ризики на ресурс відновлення та модернізації людського капіталу, що стане запорукою соціально-економічного відродження держави у післявоєнний період.

### Література

1. Власова М. О. Міграційна політика в Україні в умовах воєнного стану. *Суспільна політика, врядування й комунікації в Україні* : зб. наук. пр. / наук. ред. Н. А. Малиш, Г. Л. Рябцев ; НаУКМА. Київ : НаУКМА, 2023. С. 10–14.
2. Державна служба статистики України. Населення і міграція. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2025).
3. Залознова Ю. А., Азьмук Н. В. Людський капітал України в умовах війни: втрати та здобутки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59> (дата звернення: 12.10.2025).
4. Іванісов О. В. Міграція населення: закономірності, проблеми та шляхи їх вирішення. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія і практика* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 3–4 бер. 2020 р., м. Харків – м. Торунь. Харків : ФОП Панов А. М., 2020. С. 167–169. URL:

<http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23466> (дата звернення: 16.10.2025).

5. Іванісов О. В., Агавердієва Х. Ф., Лебединська О. С. Сучасні тенденції міграційних процесів в Україні та світі. *Економіка і фінанси*. 2018. №1. С.48–56. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/18727> (дата звернення: 16.10.2025).

6. Лугова В. М., Сотнікова Ю. В., Луговий В. П. Стан міграції працездатного населення в Україні в умовах війни. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8, № 4. С. 99–106. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30632> (дата звернення: 15.10.2025).

7. Малиновська О. А. *Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії* : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.

8. Назарова Г. В. Людський капітал: гендерні аспекти формування та регулювання. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49). С. 49–55. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32738> (дата звернення: 13.10.2025).

9. Радкевич Д. А. Міграційні проблеми людського капіталу. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 2(74). С. 62–70.

10. Роман Л. П. Методика реінтеграції українських трудових мігрантів у контексті державної міграційної політики. *Економіка, фінанси, право*. 2019. №1. С. 14–17.

11. Терещенко Д. А. Вплив міграційних процесів на розвиток людського капіталу. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2020. № 4(68). С. 207–214.

12. Харламова Г. О. Міграція як складова формування людського капіталу України. *Економіка та держава*. 2010. №1. С. 32–36.

13. Schultz T. W. Investment in Human Capital. *American Economic Review*. 1961. Vol. 51, No. 1. P. 1–17.

## References

1. Vlasova, M.O. (2023), *Mihratsiina polityka v Ukraini v umovakh voiennoho stanu* [Migration policy in Ukraine under martial law]. In N.A. Malysh & H.L. Riabtsev (Eds.), *Public policy, governance, and communication in Ukraine* (pp. 10-14). Kyiv: NaUKMA.
2. State Statistics Service of Ukraine (2025), "Population and migration", Available at: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 October 2025).
3. Zaloznova, Y. and Azmuk, N. (2022), "Human capital of Ukraine in wartime: Losses and achievements", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 38. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59>
4. Ivanisov, O.V. (2020), "Population migration: Regularities, problems, and solutions", *Suchasni problemy upravlinnia pidpriemstvamy: teoriia i praktyka : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Modern problems of enterprise management: theory and practice: materials of the international scientific-practical conference], Kharkiv, Toruń, Ukraine, pp. 167-169. Available at: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23466> (Accessed 10 October 2025).
5. Ivanisov, O.V. Agaverdieva, Kh.F. and Lebedynska, O.S. (2018), "Current trends in migration processes in Ukraine and the world", *Ekonomika i finansy*, [Online], vol. 1, pp. 48-56. Available at: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/18727> (Accessed 10 October 2025).
6. Luhova, V.M. Sotnikova, Y.V. and Luhovyi, V.P. (2023), "The state of labor migration in Ukraine under war conditions", *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, [Online], vol. 8(4), pp. 99-106. Available at: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30632> (Accessed 10 October 2025).
7. Malynovska, O.A. (2018), *Mihratsiina polityka: hlobalnyi kontekst ta ukrainski realii* [Migration policy: Global context and Ukrainian realities], Kyiv: NISS.

8. Nazarova, H.V. (2024), "Human capital: Gender aspects of formation and regulation", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, [Online], vol. 2(49), pp. 49-55. Available at: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32738> (Accessed 10 October 2025).
9. Radkevych, D. (2024), "Migration problems of human capital", *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, vol. 2(74), pp. 62-70.
10. Roman, L.P. (2019), "Methodology for reintegration of Ukrainian labor migrants in the context of stat, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 32-36.
11. Schultz, T.W. (1961), "Investment in human capital", *American Economic Review*, vol. 51(1), pp. 1-17.

*Стаття надійшла до редакції 17.10.2025 р.*